

Kvalitetskriterier for god skriftlig fremstilling i samfundsfag

Taksonomiske niveauer, redegørelse, påvisning, diskussion

Denne oversigt indeholder opgavekommissionens fortolkning af de mest anvendte spørgeord i studentereksamensopgaver og i større skriftlige opgaver i samfundsfag. Den er et forsøg på at fortolke og præcisere de kvalitetskrav, de mest anvendte spørgeord indeholder.

Det skal understreges, at der er tale om kvalitetskriterier, der præciserer de krav, der stilles til den skriftlige fremstillings produkter. De angiver ikke metoder til, hvorledes disse kvalitetskriterier omsættes til pædagogisk praksis. De korte og summariske opstillinger over niveauerne bør udleveres til eleverne, men dette er ikke i sig selv tilstrækkeligt til at sikre, at den skriftlige formidling hermed er på plads. Eleverne bør gradvist præsenteres for disse krav gennem arbejde med konkrete skriveopgaver, således at de lidt efter lidt internaliserer normerne for god skriftlig fremstilling. Den pædagogiske udfordring ligger i gennem progressionen i det skriftlige arbejde at nå frem til de mål, der her skitseres.

I bl.a. "Tænk - vi skriver" og "Lær og skriv" kan man finde gode råd om, hvordan skriveundervisningen tilrettelægges.

Målet er først og fremmest at sikre kvaliteten i undervisningen og i evalueringen af opgaver i skriftlig samfundsfag. Kvalitetskriterierne for en god besvarelse skal gøres så eksplicite som muligt - uden at ende i firkantede fortolkninger, der hæmmer kreativitet og nytænkning. Ikke mindst for eleverne, der ikke kender til den uudtalte konsensus i faget er det vigtigt, at de - så at sige - internaliserer de kriterier for god kvalitet i skriftlig fremstilling, som vi som lærere og censorer mere eller mindre bevidst bruger i pædagogikken og i evalueringen af deres skriftlige arbejder. Pædagogisk er målet derfor at gøre eleverne bevidste om, hvad god skriftlig fremstilling er i samfundsfag.

Det er endvidere hensigten at indarbejde disse kvalitetskriterier i de rettekoder, der udsendes i forbindelse med de årlige studentereksamensopgaver, således at kravene til faglig kvalitet og formidling gradvist indarbejdes i undervisnings- og rettepraksis. Formidling skal her forstås som evnen til at strukturere et fagligt stof og fremføre en faglig argumentation.

De faglige krav til de skriftlige opgaver i samfundsfag omfatter viden og færdigheder, svarende til kravene inden for fagets obligatoriske områder. Ved bedømmelsen af en besvarelse tages der også hensyn til, hvis der på en relevant måde inddrages faktisk viden.

I arbejdet med studentereksamensopgaver og i formuleringen af titler til større skriftlige opgaver i samfundsfag arbejder vi normalt med tre forskellige niveauer - inspireret af Bloom's taksonomi. De forskellige niveauer er ikke i sig selv udtryk for samfundsfaglig progression, f.eks. kan en redegørelse for en kompliceret samfundsfaglig problemstilling have en større sværhedsgrad end en sammenligning af synspunkterne i 2 bilag. Det er derfor en fiktion at tro, at en teoretisk progression udtrykt ved nogle af de bloom'ske spørgeord automatisk betyder et tilsvarende spring i sværhedsgrad. Sværhedsgraden eller progressionen skal ses i sammenhæng med den konkrete opgaveformulering, spørgeordet bruges i. Der kan i praksis være en udmærket progression i en opgave, selv om spørgeordene ikke følger den bloom'ske taksonomi.

I den skriftlige praksis i faget er der i årenes løb sket en række ændringer - herunder også i brugen af de forskellige taksonomiske niveauer og i de tilsvarende spørgeord. Spørgeordet "analyse" er således gradvist gledet ud af vokabulariet. Det er nemlig ikke muligt at arbejde med samfundsfag uden at analysere - uanset hvilket taksonomisk niveau, et spørgsmål befinder sig på. Det skyldes, at den skriftlige fremstillings primære opgave er at analysere samfundsmæssige problemstillinger ved hjælp af faglige teorier og metoder. Formidlingen af en sådan faglig erkendelse forudsætter en eller anden grad af

analyse, som imidlertid foretages på forskellige niveauer - fra redegørelses- over påvisnings- til diskussionsniveau. Niveauerne indebærer til gengæld brug af forskellige grader af færdigheder og faglig viden.

Anvendelsen af de taksonomiske niveauer er ikke uden problemer, og kritiske læsere vil sagtens kunne finde eksempler på, at studentereksamensopgaver og skriftlige opgaver i øvrigt ikke altid er konsekvente, hvad angår de tre niveauer og brugen af spørgeord.

Afslutningsvis skal det understreges, at der naturligvis ikke er tale om en "kanon", der én gang for alle præciserer kravene til god skriftlig fremstilling i samfundsfag. Der er tale om et forsøg på at opstille nogle mere eksplicitte kvalitets- og evalueringskriterier, end vi har kendt hidtil. Det er imidlertid vigtigt at understrege, at kvalitetskriterierne vil ligge til grund for opgavekommissionens arbejde med at udarbejde studentereksamensbesvarelser og rettekoder hertil. Men naturligvis vil og skal der ske en løbende udvikling af sådanne kvalitets- og evalueringskriterier - som med alt andet i faget.

De forskellige taksonomiske niveauer

Opgavekommissionen arbejder i overensstemmelse med fagets tradition med tre forskellige taksonomiske niveauer: redegørelsesniveau, påvisningsniveau og diskussionsniveau.

De mest almindelige spørgeord rubriceres således:

REDEGØRELSESNIVEAU:

Redegør

Angiv

Beregn

Karakteriser

PÅVISNINGSNIVEAU:

Sammenlign

Undersøg

Forklar

Anvend begreber, model, synsvinkel mv.

DISKUSSIONSNIVEAU:

Diskutér

Vurdér

Hertil kommer formuleringer, hvor almindelige HV-ord indgår.

Sammenhængen i spørgsmålsformuleringen er afgørende for hvilket taksonomisk niveau, der er tale om. Eleverne må derfor lære at overveje, hvad besvarelsen af et givet spørgsmål kræver og på hvilket niveau. Som hovedregel kan man dog anføre, at spørgeord som hvem, hvad og hvor hører hjemme på redegørelsesniveau, medens ord som hvilke og hvorfor hører hjemme på påvisningsniveau.

Andre udtryk i spørgsmålsformuleringer i studentereksamensopgaver:

"På grundlag af"

"Med udgangspunkt i"

Disse udtryk forekommer ofte i studentereksamensopgaver og betyder følgende:

"På grundlag af..." indikerer at kildematerialet til besvarelsen er de anførte bilag. Bilagene skal altså anvendes udførligt og det er ikke et krav, at man anvender anden dokumentation end, bilag angiver.

"Med udgangspunkt i.." angiver, at der skal inddrages anden dokumentation eller viden end det, bilagene angiver.

REDEGØRELSENIVEAU

En redegørelse er hverken en gengivelse af indholdet i et eller flere bilag (et referat) eller et resumé heraf. En redegørelse er altid styret af en problemstilling, der angiver, hvad der er relevant at tage med i besvarelsen.

Redegørelsen kræver evne til faglig baseret analyse for at kunne bearbejde bilagene ud fra spørgsmålsformuleringen.

At kunne redegøre består i at kunne formidle loyalt ud fra en faglig forståelse af materialet - ikke i form af en direkte referat, men som en dokumenteret loyal formidling eller klargøring af den faglige problemstilling. På redegørelsesniveau er der altså tale om, at problemstillingen i materialet skal afdækkes, men således at det beskrivende niveau fastholdes.

Spørgeordene: redegør, angiv, beregn og en række HV-spørgeord angiver alle et redegørelsesniveau. Disse spørgeord er nedenfor sammenfattet i en punktvís opregning af kvalitetskrav til dette niveau. Om vægten ligger på brug af viden og/eller færdigheder, som f.eks. nærmer sig ren tekst- eller talanalyse, varierer med den konkrete spørgsmålsformulering.

Redegørelse

En redegørelse er en fagligt struktureret og dokumenteret fremstilling af en problemstilling:

1) Hvad spørges der om? Svarer du på det, der bliver spurgt om?

Fokus skal være på spørgsmålets indhold: den faglige problemstilling skal identificeres.

Redegørelsen må derfor ikke være et referat eller et resumé af et eller flere bilag.

2) Redegørelsen skal være saglig, redelig og loyal over for bilagene og der skal være dokumentation ud fra bilagene.

3) Redegørelsen skal være dækkende for problemstillingen og demonstrere, at centrale teoretiske begreber er forstået, således at man kan danne sig et tilstrækkeligt overblik over problemstillingen uden at have læst bilagene på forhånd.

4) Redegørelsen skal indledningsvis, undervejs eller til sidst indeholde en sammenfatning, der indeholder problemstillingens centrale pointer og - hvor

dette er relevant - indeholde en faglig/metodisk karakteristisk af bilagene eller placering i forhold til samfundsfaglige begreber.

PÅVISNINGSNIVEAU

En påvisning forholder sig ligesom redegørelsen loyalt til bilagenes synspunkter. Der tages altså ikke stilling til disse eller diskuteres med bilagene. Det centrale er, at man ud fra materialet skal påvise nogle faglige sammenhænge, f.eks. ved at tekster og tabeller holdes op imod hinanden. Der kan også være tale om at sammenholde eller forklare bilagenes problemstillinger med viden fra samfundsfags obligatoriske områder.

Påvisningen kræver således også en analyse, men på et højere niveau end redegørelsen.

Påvisningsniveauet indeholder en række spørgeord som fx sammenlign, undersøg, forklar, anvend begreber, model, synsvinkel mv., der alle kræver en relativ høj grad af faglig analyse. Her er anført to eksempler: sammenligning og undersøgelse.

Sammenligning

En sammenligning er en faglig bearbejdet opregning af såvel ligheder som forskelle - ofte mellem to eller flere bilag - efterfulgt af en sammenfatning.

1) Fokus skal være på opgaveformuleringen - svarer du på det, der bliver spurgt om?

Dispositionen skal følge problemstillingen for sammenligningen, ikke bilagenes rækkefølge.

Den faglige bearbejdning af bilagene skal ske enten i form af

a) en direkte sammenligning af bilagene punkt for punkt på tværs af teksterne eller

b) en kort redegørelse for hvert bilag, efterfulgt af en sammenligning i form af påpegning af ligheder og forskelle.

2) Sammenligningen skal så vidt muligt ske ud fra overordnede faglige begreber og/eller teorier fra de samfundsfaglige hovedområder.

3) Sammenligningen kan nuanceres fx i form af forbehold, hvis der er forhold, der vanskeliggør en direkte sammenligning. Hvor det er relevant kan besvarelsen også indeholde en argumentation for de valgte kriterier for sammenligningen.

Sammenligningen kan også indeholde en faglig baseret karakteristik af de bilag, der ligger til grund for besvarelsen.

4) Sammenligningen skal indledningsvis, undervejs eller til sidst indeholde en sammenfatning, der kort fremhæver de centrale ligheder og forskelle uden at gentage detaljer - gerne i form af en problematisering, fremhævelse af centrale begreber m.v.

Undersøgelse

En undersøgelse er en faglig bearbejdning af en problemstilling, der enten be- eller afkræfter et udsagn eller uddrager hovedelementer i en problemstilling - ofte baseret på et eller flere bilag - efterfulgt af en sammenfatning.

1) Fokus skal være på problemstillingen (opgaveformuleringen) - svarer du på det, der bliver spurgt om?

Dispositionen skal følge problemstillingen for undersøgelsen, ikke bilagenes rækkefølge.

2) Der skal foretages en faglig bearbejdning af bilagene ud fra klare overordnede kriterier, f. eks. ud fra faglige begreber og/eller hypoteser eller lignende, der rummes i spørgsmålsformuleringen.

3) Undersøgelsens skal indledningsvis, undervejs eller til sidst indeholde en sammenfatning, der kort præciserer undersøgelsens resultat. Resultatet skal nuanceres, hvis der er forhold, der vanskeliggør et entydigt undersøgelsesresultat.

DISKUSSIONSNIVEAU

Diskussionsniveauet forudsætter en faglig analyse og viden på højt niveau. Afgørende for kvaliteten er den faglige argumentation, der fremføres - ikke nødvendigvis det resultat, opgaveskriveren når frem, da der ofte ikke findes et fagligt entydigt svar. Diskussion og vurdering kræver abstraktionsevne, faglig indsigt og evne til at problematisere og perspektivere. I det efterfølgende er diskussion og vurdering gennemgået.

Diskussion

En diskussion er en ordnet, faglig funderet afvejning af argumenters og synspunkters holdbarhed og relevans. Dette sker ofte ved at sammenholde de forhold eller argumenter, der taler for et synspunkt med dem, der taler imod.

1) Fokus skal være på problemstillingen (opgaveformuleringen) - svarer du på det, der bliver spurgt om?

Dispositionen skal altså følge problemstillingen (opgaveformuleringen) - ikke bilagenes rækkefølge. Fremstillingen skal redegøre for de relevante synspunkter/oplysninger fra bilagene og sammenholde dem med de faglige begreber og sammenhænge, som ligger til grund for diskussionen.

2) Relevant faglig viden, konkrete eksempler og eventuelt nye synspunkter i forhold til bilagene kan inddrages.

3) Fremstillingen skal være alsidig og diskuterende, dvs. indeholde relevante, vidensbaserede (faglige) synspunkter og/eller dokumentation fra bilagene.

Diskussionen må ikke være baseret på normative udsagn, men må naturligvis gerne inddrage personlige erfaringer og viden, der sættes i relation til faglige begreber og problemstillinger.

Diskussionen skal indledningsvis, undervejs eller til sidst indeholde en sammenfatning, der opsummerer de centrale pointer.

Vurdering

En vurdering er en selvstændig stillingtagen til en problemstilling eller en påstand ud fra en afvejning af argumenters og synspunkters holdbarhed og

relevans. I en vurdering er diskussionsniveauet indeholdt (jvf. punkterne under "Diskussion").

Derudover skal vurderingen indledningsvis, undervejs eller til sidst indeholde en sammenfatning, der indeholder en personlig stillingtagen - baseret på en faglig afvejning af argumenters og synspunkters holdbarhed, ikke en personlig normativ eller holdningspræget stillingtagen.

EVALUERING AF BESVARELSER.

Opgaveformuleringen ved studentereksamensopgaver og større skriftlige opgaver indeholder de forskellige niveauer, der er nævnt her. Ved bedømmelsen af besvarelsen vil der blive lagt vægt på, om man er i stand til at honorere de krav, der stilles på de forskellige niveauer. Det er imidlertid vigtigt at understrege, at der ved den endelige bedømmelse af en besvarelsen er tale om en helhedsbedømmelse af besvarelsen, både med hensyn til indhold og formidling.